

PAL, del ll. PALUS, -I, id. □ 1.ª doc.: S. XIII (AlcM).

En ús constant en tots els períodes i àmbits de la llengua. I ja ben clàssic: «Guillem de Varoïc --- deliurà la comtessa del Belstar, la qual --- incriminaven de adulteri, e --- per cremar-la, que la ligaven en un pal, e lo foc aparellat en torn, En G. de V. --- anà cuytadament al rey --- e dix-li --- yo vull per batalla deliurar aquesta senyora ---», JoMartorell (Ag. I, 110). *Dicc. de rims* de JMarc i LdAversó (1185, 142.13). I fins avui, són encara els pals per a les execucions, encara que sigui amb foc d'una altra mena: «En Ciurana tronava a la taula del Cafè de la Banyà ---: Què tanta llibertat i què tanta humanitat i què tanta justícia! potser sí que un no seria amo a casa seva. ¿Tenies bombes carregades a casa? Doncs, al pal. ¿No vols dur els telers que mana el fabricant? Doncs, al carrer», Coromines (*Prometeu* IV, i, O. C., 245b23). *Al pal!*, clama encara la gent si un traïdor abusa de les armes que la nació li confia.

No tots els usos del mot estudiat han estat genuïns, i en alguns s'ha introduït en conseqüència el castellanisme *palo*, a causa del fet que l'extensió semàntica del mot és diferent en les dues llengües: per als parlants d'aqueixa, *palo* és 'garrotada, assot' (d'on el carinlonet pastís *palos* de Jacob, Bna., Men.); o certes formes de branca vegetal: *el palo de la quina* (d'on el *palo mallorquí* licor alcohòlic amb molt de sucre i aroma, i l'excusa de la quina, 1953 ---); a la part boscana de la zona valenciana central, arran de la frontera de llengües us ensenyen el *palo-mésto*, mata baixeta, verda i de fulla atapeïda (Olocau de Carraixet, *mésto* a Serra de Portaceli, *mésto* a Barxeta, 1962), d'origen controvertit en la segona meitat (DECH IV, 58-59).

Tampoc el donar nom de pals als grans troncs d'arbre usats per hissar-hi les veles de la nau, no fou pas nostre, corresponent en l'origen amb l'extensió semàntica castellana: si avui diuen *pal* són la gent ciutadana o vilatana com quasi tots els barcelonins (sense descartar-ne els navegants de... iot o balandre) o la VCatalà (cita d'AlcM); però l'home de mar autèntic diu *l'arbre* a totes les terres catalanes (StPol, 1920 ---, L'Escala, 1937 etc.), i solament posa l'altre a la boca de la marineria d'altura (on ja fa generacions que hem deixat preponderar els forasters, desgraciats de nosaltres), i llavors el bon santpolenc i el bon empordanès diuen *el pàlu* (mai el *pal*) en lloc de *l'arbre*. ¿Per què no tornem al que és nostre, en tot això?

Entre altres nostre i legítim, per exemple, ha estat aplicar *pal* als peu drets i muntants d'ofici i de fusteria; d'on, entre molts, l'emprat en l'obrador de trenar el cànem per al fil d'empalomar, com es fa a la Marina valenciana (d'on el *Carrer del Pal*, dins el poble d'Orxeta, 1963). *Pal* s'ha aplicat també, en alguns llocs del Nord, als muntants de la porta; d'on la locució *de pal a pal* 'de bat a bat', usada només en aquelles comarques: «ells li obren la porta - *de pal a pal* / --- algú haurà mal / ---», MilàF (*Romlo.*, 126.33). Els *quatre pals* o barres de la nostra bandera ja fi S. xv: «dels quatre pals de goles», Carbonell (*Exèquies de Joan II*, c. 44).

DERIV.: No cal dir que *palillo* per *escuradents* és un castellanisme intolerable i superflu. Els castellans ho aplicaren també a les converses «de sobremesa» (o sigui tot recorrent al dubtós privilegi d'usar allò); d'altres en deien *palique* i, en conseqüència, també usaren *palique* per a «conversació de poca importància» (DAcadEsp.; DECH PALO, n. 6); i com que no hi ha com els «protectors» veïns del nostre... protectorat, per brillar en tal ocupació, el mot s'ha catalanitzat en el nostre ús familiar (sovint sardònic), en la forma *palica* f. (oh... *té força palica!*); i així se'n serveix en el seu to indulgent (i dolça i irònic severitat) Feliu Elias (Joan Sacs, *Vida i Mort dels Barcelonins*, p. 194). *Palicar*; *palicaire*. *Paliquejar*; -*queig*.

Ja no és tan clara —per no dir ben problemàtica— la naturalesa de *palillo* usat a tot el Nord valencià (ja a Cervera del M., i d'allà cap al S.) per al totxo de pegar a la pilota valenciana (el noble esport tradicional i tan antic en aquell País): d'on *palillo* ha acabat allà per ser usat com a nom específic d'aquell típic joc, i indirectament hi passa a aplicar-se als indrets urbans on solen o solien practicar-lo: *Carrer del Palillo* a Benafígos i a les Valls de Segó, *Placeta del Palillo* a Algímia de Palància (1961). La terminació sembla castellana, però sembla que no serà del cast. bascongat, a desgrat de les curioses semblances entre el joc de pilota val. i el dels pelotaris; però un home tan entès com Schuchardt cregué sempre que la pilota basca no era d'origen euskèric sinó «romanisch»; i com que no tinc notícia de *palillo* a Aragó ni a Cast., en aquest sentit, no és gaire més fundat parlar aquí de castellanisme que abstenir-se de negar un mossarabisme (amb -ICULUM).

Palissa i *palissada* 'vall defensiu, tanca protectora' en diverses accs. d'aquests conceptes són ja mots medievals en català i en oc. (aquí tots dos des de fi segle XIII, Rayn. IV, 398; IV, 12; PSW V, 30), i d'ell és manllevat el fr. *palissade* i probablement els cast. *paliza*, *palizada*. En català medieval ja tenim sovint el segon, repetit ja en Muntaner: «eren en un bell pla sens vall e sens mur, sinó aquell de la *palissada* que yo-us he dita ---»; «l'estol al dit castell s'enant, / e(s) a la *palissada* que so-l port trobaran, / meten-se per escala ---»; «dues galees de Pisa, leugeres, vengren de nits a la *palissada* de Càller e --- entraren dins la *palissada* ---» (§ 51, § 284 i *Sermó*: Casac. I, 108.13; VIII, 15.8, 44.19, 45.30); l'InvLC en dóna exemples en docs. ross. de 1348 i 1404; «tramés spies que vezessen la host de Scipió --- les quals spies foren prezes --- e tantost mana lo dit Scipió --- que no prenguessen dampnatge, ans vol que-ls sia amostrada tota la ost --- e que vegem les *palissades*, les diversitat de les armes, les gents a cavalls, los hòmens a peu ---», AntCanals (*Scipió*, Miq., p. 13 = Riq., 42); i en Busa-Nebrija. V. els exs. de *palissada* i *palissada* (citats en la nota) de la *Crònica* del Cerimoniós.

De *palissa* sé exemple en el S. xv: «Oh tu traydor, per no metre debat: / has a entrar a peu dintre la lissa, / ez eu aytal, per provar ta *palissa*: / e que l'arnès sia de nostre grat, / sens refusar, e sens tornar a mi-